

SUKCESIJA SFRJ

UVOD:

Shvatanje termina država

“Na pitanje “šta je država”, do danas je dato mnogo i vrlo različitih odgovora. Najčešće, oni se zasnivaju na određenoj filozofskoj koncepciji ili političkoj doktrini ili državu smatraju kao “isključivo” političku ili pravnu, ili ekonomsku, ili ideološku ili etničku instituciju. Za jedne je država totalna ili univerzalna pojava a za druge ona je mit, verbalna slika i apstrakcija

Država je često izjednačena sa nacijom; ona je njen “politički” ili pravni izraz ili oblik. Neki filozofi istorije mješaju odnosno izjednačavaju i društvo sa državom. Tako konzervativni zapadni filozof Spengler tvrdi “država je istorija posmatrana u njenom stanju” Sociolozi obično shvataju državu kao odnos medju grupama, kao zajednicu vladajućih i potčinjenih. Ekonomisti je smatraju kao nadgradnju ili političku funkciju ekonomske strukture, a pravnici kao “suverenu pravnu ličnost” ili kao organizaciju koja ima 3 osnovna svojstva: stanovništvo, teritoriju, vlast ili suverenitet.”⁽¹⁾

(1) J Djordjević, Politički sistem, izdavač NIP, privredni pregled, Beograd 1973, str 32-33

Medjunarodnopravni pojam države

Po prof. Rodoljubu Etinskom osnovni kriterijum državnosti predstavlja: “U medjunarodnopravnom smislu terminom “država” označava se politička zajednica koja je nastanjena na nekoj teritoriji, koja je potčinjena nekom pravnom poretku i koja je suverena. Tri su, dakle, osnovna pravila kriterijuma državnosti neke ljudske zajednice: 1. stalno stanovništvo, 2. određena teritorija i 3. državna vlast.

Stanovništvo je obično povezano etničkim, istoriskim, kulturnim ili jezičkim vezama mada to nije neki pravni uslov državnosti. Bitna je pravna veza, potčinjenost istom pravnom poretku.

Pod teritorijom se razume deo zemljišne površine, koji uključuje odgovarajuće delove hidrosfere, atmosfere, kao i litosfere. Državna vlast obuhvata postojanje centralnih državnih organa, a ostale državne organizacije i pravnog poretka. Veličina teritorije i broj stanovnika nisu od presudnog značaja za ocenu državnosti neke ljudske zajednice”.⁽¹⁾

Sukcesija država teorisko razmatranje

Pod pojmom sukcesija, prema profesoru Etinskom “Pravilima o sukcesiji država uređuju se neke posledice promene suvereniteta nad nekom teritorijom.” ⁽²⁾ Nadalje profesor Etinski ukazuje na usvojene dvije Bečke konvencije o sukcesiji država u odnosu na ugovore. Prva konvencija je otvorena za potpisivanje 23. avgusta 1978, a druga Bečka konvencija o sukcesiji država u oblasti državne imovine, arhiva i dugova od 8 aprila 1983 godine.

⁽¹⁾ , ⁽²⁾ R. Etinski ,*Medjunarodno javno pravo,Pravni fakultet Novi Sad 2003, str. 98*

Ovim konvencijama u odnosu na ranije regulisanje pitanja sukcesije sadržana su i neka nova pravila, tako da iste ne predstavljaju proste kodifikacije ranije postojećih običajnih pravila. Navedenim Bečkim konvencijama pod izrazom “ sukcesija država” podrazumjeva se zamjena jedne države drugom kao i odgovornost za međunarodne odnose jedne teritorije. To praktično znači da se ova zamjena odnosi na to da država prethodnica je država na čije mjesto dolazi država sljedbenica.

“Pravne posledice prouzrokovane sukcesijom zavise prvenstveno od okolnosti sukcesije.”⁽¹⁾

Riječ sukcesija vodi porijeklo od latinske riječi “successio” što znači “nasljedstvo”. U međunarodnom pravu sukcesija označava prenošenje prava i obaveza jedne države (država prethodnica) na drugu državu (država sukcesor).

Tokom istoriskog razvoja pravne misli javljale su se različite teorije koje su pokušavale da riješe problematiku ovog pitanja. Klasična teorija poistovjećuje slučaj sukcesije države sa slučajem smrti ostavioca u privatnom pravu, gdje primjenjujući analogiju, govori o prenosu prava i obaveza jedne države na drugu. Krajem 19. i početkom 20. vijeka javljaju se gledišta koja odlučno negiraju klasičnu teoriju. Naime ove teorije govore da država sukcesor ne ulazi uvijek u isti pravni odnos koji je imala prethodna država, jer nije moguće apsolutno prenjeti sva prava i obaveze.

Prema dr. Momiru B Milojeviću pojam sukcesije je riječ davnašnjeg porijekla tako da ni danas ne postoji saglasnost o njenom tačnom

(1) *R Etinski , op. cit. str 101.*

značenju. U rimskom pravu riječ sukcesija značila je stupanje na mjesto drugoga.

“ Iako je naizgled jasno o čemu se radi ipak valja ukazati da se mešaju faktičke promene i njihove faktičke pravne posledice. Zato ne treba da čudi što se pod sukcesijom imaju u vidu samo promene. Da bi se razdvojile faktička i pravna sukcesija praktičnije i teoriski ispravnije je sukcesijom nazvati samo prenošenja prava i obaveze jedne države na drugu državu.” (1)

Sukcesija ne nastupa automatski, tako da od volje sukcesora zavisi prihvatanje međunarodnih prava i obaveza, pa se može desiti da se prije nego što se riješe suštinska pitanja vezana za sukcesiju prihvate neki ugovori i obaveze.

U prošlosti međunarodno pravo nije zabranjivalo upotrebu sile koja je dovodila do teritorijalnih promjena. Tako da je dolazilo do odvajanja pojedinih dijelova teritorije od matične države ili pristupanje odvojenog dijela drugoj državi, što je podrazumjevalo i pripajanje čitavih država. U prošlosti bilo je slučajeva nenasilnog, dogovornog razdvajanja ili ujedinjavanja država. Dakle uopšteno gledano istoriski političko osamostaljivanje mnogih država bilo je kombinovano nasilnim i mirnim sredstvima.

Medjunarodna praksa nastala povodom sukcesije država, različito je tumačena i primjenjivana što je onemogućavalo uspostavljanje stabilnih opštevažećih pravila.

(1) M Milojević *Zbornik radova Nasledje i naslednici Jugoslavije; Pravni fakultet Beograd, Srempublik, 1994, str. 17-20*

Tako grupa autora prof.dr Vesna R. Vodinelić, Mr. Goran Svilanović i prof. dr. Gašo Knežević u knizi “Prestanak SFRJ pravne posledice” razmatraju pitanje medjunarodnih konvencija te iznose svoj stav o istim: “ Ako se složimo da konvencije uređuju značajne pravne posledice sukcesije, da sadrže definicije izvesnih spornih izraza, da nema drugog pouzdanog izvora o jednoj osetljivoj i značajnoj materiji, moralo bi se pravilima Konvencija priznati svojstvo izvora običajnog prava, ravnopravnog sa ostalim običajima koje je uspostavila medjunarodna praksa”(1)

Sama činjenica da ne postoji jedinstven stav u pogledu potpunog regulisanja sukcesije država i pored postojanja Bečkih konvencija u praksi je dovelo do toga da ove konvencije još uvijek nisu ratifikovane od strane svih država. Način na koji se reguliše pitanje sukcesije u Bečkim konvencijama, a koji se odnosi na uređivanje nekih pravnih posljedica u pogledu medjunarodnih ugovora i u pogledu imovine i arhive, te dugova za mnoge države koje nisu pristupile ratifikaciji ne predstavlja potpun izvor prava. Naime neke države smatraju da ove konvencije mogu predstavljati osnov za regulisanje navedenih odnosa kao dio običajnog prava. Svakako da ta činjenica ukazuje da neke države smatraju da konvencije ne predstavljaju potpun i sveobuhvatan osnov za uređenje odnosa između država, te da treba uzeti u obzir i običajno pravo koje je kroz istoriske događaje i okolnosti u praksi utvrdilo neka pravila ponašanja i uređivanja odnosa značajnih za pravne posledice sukcesije

(1)V Vodinelić , *Promena suvereniteta i sukcesija država kao institut medjunarodnog javnog prava i učenja o sukcesiji država, Prestanak SFRJ pravne posledice, Beograd Pravni fakultet 1995 godine, str. 9-17*

Sukcesija bivše SFRJ

Raspadom bivše SFRJ, novoformirana država Savezna Republika Jugoslavija dugo vremena je branila tezu da su bivše republike SFRJ (Slovenija Hrvatska Bosna i Hercegovina i Makedonija) nastale secesijom. Taj svoj stav SRJ promjenila je 2000. godine. Od tada se raspad bivše SFRJ i nastale novoformirane države smatraju državama naslednicama. U takvim okolnostima države Srbija i Crna Gora Republika Slovenija, Republika Makedonija, Bosna i Hercegovina i Republika Hrvatska nastavljaju pregovore na rješavanju niza neriješenih pitanja vezano za sukcesiju bivše države. Neke od novonastalih država su zastoje u pregovorima iskoristile da kao države naslednice samostalno postignu sporazum o podjeli vanjskih finansiskih dugova bivše SFRJ u medjonarodnim finansiskim institucijama i komercijalnim bankama.

Iz tih razloga teritorijalne promjene su pretpostavka za prenos prava i obaveza sa države prethodnice pogodjene teritorijalnom promjenom na nove države odnosno državu sukcesora. Pri sukcesiji dilema je da li teritorijalne promjene imaju direktnu uzročnu posljedičnu vezu ili sukcesija nastaje automatski bez obzira na način kako je do teritorijalne promjene došlo. Neki teoretičari pod sukcesijom u strogom smislu riječi podrazumjevaju prenos dijela prava i obaveza sa države prethodnice na državu sukcesora.

Odgovor na ovo pitanje daju član 6 Konvencije o sukcesiji u odnosu na medjunarodne ugovore, odnosno član 3 Konvencije o sukcesiji u odnosu na državnu imovinu arhive i dugove, koji izražavaju opšte medjunarodno pravo u konkretnoj stvari.

Razmatrajući pitanje sukcesije Dr. Ranka Račić u svojoj knjizi "Sukcesija u procesnom odnosu" objašnjava pitanje pojma sukcesije te između ostalog ističe: "Sukcesija u pravu je promjena u ličnosti subjekta jednog pravnog odnosa koja nastaje tako što lice koje je do sada bilo jedan od nosilaca određenog pravnog odnosa istupa iz tog odnosa a na to "upražnjeno mjesto" stupa jedno novo lice kao nosilac tog odnosa. U pogledu svog predmeta, pravni odnos ostaje identičan i razvija se kao da promjene nije ni bilo." (1) Dakle pravno-teoretski prema ovom stavu sama sukcesija predstavljala bi promjenu subjekta prava dok bi pravni odnos ostao neizmjenjen. Iz tih razloga osnovano je govoriti da se dosadašnji nosilac prava naziva pravni prethodnik a novi nosilac pravni sljedbenik ili sukcesor. Zbog ovih razloga a polazeći od navedene pravne situacije, sukcesor stupa u iste pravne odnose u kojima je bio i pravni prethodnik u momentu njegovog stupanja pri uređivanju određenog pravnog i faktičkog stanja.

Na primjeru osamostaljivanja republika bivše Jugoslovenske federacije Medjunarodna zajednica je prihvatila da jednostrana izjava suvereniteta i nezavisnosti predstavlja valjan osnov za osamostaljivanje federalnih jedinica. Svakako ovde se postavlja pitanje da li su akti o osamostaljivanju federalnih jedinica u skladu kako sa unutrašnjim tako i sa medjunarodnim pravom. Kod ove ocjene trebalo bi imati u vidu da osamostaljivanje federalnih jedinica koje su tražile da postanu države, na način kako je to učinjeno u suprotnosti je sa unutrašnjim pravom bivše SFRJ. Ako je opšte prihvaćeno stanovište da pravila unutrašnjeg prava imaju ključni značaj za priznanje države sukcesora onda nisu postojali ni uslovi za priznavanje novonastalih država od strane Medjunarodne zajednice.

(1) R Račić, *Sukcesija u procesnom odnosu*, Zadužbina Andrejević Beograd 2002 godine, str 22-23

Razmatrajući sukcesiju bivše SFRJ Dr. M Kreča zaključuje sledeće:

“Iz činjenice da je osamostaljivanje delova jugoslovenske federacije izvedeno oružanom secesijom, proizilazi da se, u svetlosti relevantnih pravila medjunarodnog prava o zakonitom osnovu teritorijalnih promena, u jugoslovenskom slučaju ne bi mogli primeniti pravila o sukcesiji de iure.”⁽¹⁾

Bez obzira što je do sukcesije Jugoslovenske federacije došlo uz upotrebu sile, ti odnosi nastali povodom sukcesije federalnih jedinica morali su se regulisati.

Ostalo je nerješeno pitanje podjele imovine bivše SFRJ, uključujući i raspodelu imovine bivše Narodne banke Jugoslavije, u Banci za medjunarodna poravnanja, nekretnina i pokretne imovine u inostranstvu, pitanje zaštite privatnog vlasništva, stečenih prava te arhiva. Pregovori i rad na ovim pitanjima trajali su dugo pod pokroviteljstvom Medjunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, potom vijeća za provodjenje mira, uz posredovanje Artura Votsa (Sir Arthur Watts). U početnoj fazi pregovora Savezna Republika Jugoslavija je smatrala da je ona nasljednica SFRJ a da novoformirane države ne mogu imati to svojstvo. Na osnovu daljeg toka pregovora 2001. godine održanom u Briselu postignit je sporazum ministartstava inostranih poslova svih 5 država naslednica bivše SFRJ o podjeli imovine bivše Narodne banke Jugoslavije u Banci za medjunarodna poravnanja, postignut je načelan dogovor o pojedinim pitanjima, utvrđeni su okviri za ugovorno regulisanje pitanja sukcesije u odnosima država naslednica sklapanjem medjunarodnog ugovora, nacrt ugovora je sačinio Ser Artur Vots.

(1) M. Kreča, Osnovna pitanja sukcesije u jugoslovenskom slučaju, Zbornik radova, Pravni fakultet Beograd, Srempublik 1994, str. 37-40

Na pregovorima održanim u Beču od 14. do 25. maja 2001 godine pod pokroviteljstvom međunarodne zajednice uz posredovanje Artura Votsa postignut je dogovor, te parafiran sporazum o sukcesiji, koji je potom dana 29. juna 2001. godine u Beču i potpisan.

U uvodnom dijelu sporazuma države nasljednice definišu osnovne principe na osnovu kojih uređuju odnose koji proizilaze iz podjele imovine i imovinskih prava, finansijskih obaveza, arhivske gradje te privatne imovine i drugih stečenih prava kao i pitanje penzionog prava. Ti principi zasnivaju se na odlukama Savjeta bezbjednosti i drugih međunarodnih organizacija.

Federalne članice bivše SFRJ u samom Sporazumu o sukcesiji iskazale su međusobnu spremnost na toleranciju i uvažavanje faktičkog stanja te su zajednički konstatovale da je u interesu svih novonastalih država i njihovih građana kao i stabilnosti u regiji da se na miran i odgovoran način riješi pitanje sukcesije odnosno prava i obaveza država članica bivše SFRJ. Svakako, da je kod uređivanja međusobnih odnosa i preuzimanja stečenih prava i obaveza bivše države u mnogome doprinjela i Međunarodna zajednica koja je organizaovala i predvodila pregovore pod okriljem Međunarodne konfencije o bišoj Jugoslaviji. U tim pregovorima, a u cilju utvrđivanja pravične međusobne raspodjele prava i obaveza, imovine kao i dugova bivše SFRJ značajnu ulogu odigrao je i Visoki predstavnik kome je mandat dodjeljen odukom Mirovne konferencije održane u Londonu. Međunarodna zajednica preko svog Visokog predstavnika nastojala je da se što veći broj pitanja između država članica bivše SFRJ riješe međusobim konsenzusom. Pri uređivanju međusobnih odnosa novonastale države na Jugoslovenskom prostoru polazile su od stavova Savjeta bezbjednosti i rezolucija UN.

Tako je u vezi sa raspodjelom imovine bivše SFRJ iskazana spremnost svih novonastalih država na saradnju u rješavanju nerješениh pitanja sukcesije u skladu sa međunarodnim pravom. Pri tome se imao u vidu stav Savjeta bezbjednosti u vezi sa raspodjelom imovine bivše SFRJ.

Potpisani ugovor predstavlja jedinstveni pravni i politički dokument kojim je u datim okolnostima postignut politički dogovor i konsenzus oko raspodjele imovine dugova i arhiva, te oko nekih drugih pitanja vezanih za raspad bivše SFRJ.

Ugovorom je utvrđeno da uporedo sa istim treba zaključiti i naknadne sporazume postignute u provodjenu aneksa te da to konačno rješava međusobna prava i obaveze država nasljednica vezano za pitanje sukcesije.

Da bi ugovor stupio na snagu potrebno je da ga ratifikuju svih 5 država nasljednica, što je i učinjeno s tim da je posljednja ugovor ratifikovala

Republika Hrvatska februara 2004 godine nakon čega je i zvanično ugovor stupio na pravnu snagu.

SPORAZUM O SUKCESIJI SFRJ

Sporazum koji je zaključen nakon višegodisnjih pregovora rješio je pitanje nasljedstva imovine i drugih prava i obaveza bivše SFRJ. Istim je rješeno pitanje ravnopravnosti država nasljednica i to Savezne Republike

Jugoslavije, Republike Slovenije, Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i Republike Makedonije, koje se tretiraju kao države nasljednice .

Pitanja koja se odnose na nasljedstvo država nasljednica, svrstana su i regulisana kroz ukupno 7 aneksa sporazuma.

Sporazumom su regulisana pitanja sukcesije

- a) pokretna i nepokretna državna imovina (aneks A)
- b) diplomatska i konzularna imovina (aneks B)
- c) finansiska potraživanja i dugovanja (aneks C)
- d) arhivska gradja (aneks D)
- e) penzije (aneks E)
- f) ostala prava interesi i obaveze (aneks F)
- g) privatna svojina i stečena prava (aneks G)

Države nasljednice obavezuju se da Sporazum provedu u dobroj vjeri, u duhu Povelje Ujedinjenih nacija i u skladu sa međunarodnim pravom. Posebno je važna obaveza država potpisnica da na osnovu reciprociteta preduzmu sve potrebne mjere da odredbe Sporazuma provedu njihovi sudovi, upravni organi i da ostale države nasljednice ili njihovi nasljednici imaju slobodan pristup sudovima i upravnim organima svake države ugovornice. U tom pravcu, a prema ukazanoj potrebi obaveza je svake države potpisnice da uskladi domaće zakonodavstvo.

Sporazumom je ustanovljena stalna zajednička komisija u kojoj su predstavnici svake države nasljednice. Sporazum govori o “visokim predstavnicima” svake države, kojima mogu pomagati eksperti. Osnovni mandat ove komisije je praćenje efikasne primjene sporazuma. Komisija ima u nadležnosti da raspravlja o svim eventualnim spornim pitanjima.

Ona uvijek može dati odgovarajuće preporuke vladama država nasljednica. Komisija je predviđena kao organ za rješavanje sporova.

Ipak, ako u primjeni Sporazuma neka pitanja ne mogu biti riješena diskusijom, među pojedinim zainteresovanim državama, one mogu uputiti predmet nezavisnom licu koje same izaberu da bi se postigla brza i autoritativna odluka, koja će se poštovati i koja može da odredi konkretne vremenske rokove za radnje koje treba preduzeti.

Sporazum predviđa poseban način rješavanja sporova putem eksperta koji nije državljanin ni jedne potpisnice sporazuma. Ovog eksperta države odredjuju sporazumno. Ako se sporazum ne može postići ekspert odredjuje predsjednik Suda za pomirenje i arbitražu O E B S. Imenovani ekspert donosi samo odgovarajuće stručno rješenje oko tumačenja termina korištenih u Sporazumu da na vrijeme preuzme neophodne mjere koje treba da spriječe gubitak, oštećenje ili uništenje državnog arhiva, državne imovine i kapitala bivše SFRJ.

Države nasljednice saglasne su prema članu 4 Sporazuma da imenuju zajednički odbor koga bi sačinjavali ovlašteni predstavnici država nasljednica. U cilju potpunog i sveobuhvatnog rješavanja pojedinih pitanja primjene sporazuma predstavnicima svake od država mogu pomagati i stručna lica – eksperti.

Zadatak ovog Odbora je da sagledava efikasnost sprovedjena sporazuma ali i istovremeno Odbor može da raspravlja o određenim pitanjima koja se jave kao otvorena prilikom sprovedjena sporazuma. U tom smislu Odbor može da usvoji odgovarajuće preporuke koje bi bile prosljedjene vladama država nasljednica.

Pomenuti odbor prema Sporazumu započeo bi sa radom u roku od 2 mjeseca od dana njegovog stupanja na snagu. Inicijativu za prvi sastanak Stalnog zajedničkog odbora trebalo bi da preuzme Vlada Republike Makedonije. Odbor se može prema sporazumu sastajati neformalno na privremenoj osnovi i u bilo koje vrijeme, a čiji termin održavanja sjednica bi se prethodno usaglašavao sa državama nasljednicama. U odnosu na metodologiju i pravila postupanja na sjednicama Odbora predviđeno je da Odbor donosi vlastita pravila postupanja (član 4).

Države nasljednice procjenile su da bi mogle postojati i razlike u pogledu tumačenja primjene sporazuma te u tom smislu članom 5 Sporazuma regulišu na koji način će se rješavati iskazane razlike. Ukoliko dodje do različitog tumačenja Sporazuma a razlike se ne mogu otkloniti u međusobnoj raspravi i konstruktivnom dijalogu u roku od mjesec dana države nasljednice će nastali problem u tumačenju Sporazuma iznijeti nezavisnom licu po njihovom izboru, a u cilju brzog i autoritativnog utvrđivanja stava po spornom pitanju. To lice može postupati na taj način što će zatražiti poštovanje konkretnih rokova ili pak uputiti stvar na rješavanje Stalnom zajedničkom odboru, koji je ustanovljen stavom 4 sporazuma.

U praksi primjene sporazuma mogu se pojaviti i različita tumačenja izraza korištenih u Sporazumu ili pak u aneksu sporazuma. U tom slučaju svaka od država nasljednica koja je zainteresovana za rješavanje pitanja autentičnog tumačenja to pitanje može uputiti na rješavanje stručnjaku pojedincu. Imenovanje stručnjaka pojedinca koji ne može biti državljanin ni jedne od država nasljednica dogovorno se imenuje između država nasljednica koje su u sporu. Ukoliko pak ne dodje do saglasnosti o imenovanju, Sporazumom se uređuje da istog imenuje predsjednik Suda za mirenje i arbitražu OEES-a. Imenovani stručnjak

prvenstveno definiše sporna pitanja poslije čega preuzima odgovarajuće konsultacije sa zainteresovanim stranama koje su tražile njegovo rješavanje, a sve sa ciljem brzog i efikasnog rješavanja predmeta spora. Imenovani stručnjak izričito stoji u sporazumu nema ovlaštenje da utvrđuje praktičnu primjenu bilo Sporazuma ili Aneksa sporazuma te je njegova uloga isključivo vezana za tumačenje izraza korištenih u sporazumu (član 5).

Nadalje Sporazumom je predviđeno da će se Sporazum, zajedno sa kasnijim aneksima ili ugovorima, konačno riješiti prava država nasljednica kako u odnosu na uzajamna prava tako i obaveze učesnica sporazuma. Sporazum i njegovi aneksi isključivo su vezani za sukcesiju te je bez značaja činjenica eventualne njegove primjene na neka druga pitanja prava i obaveza (član 7).

Države nasljednice u dobroj vjeri a u interesu efikasnog i potpunog rješavanja svih pitanja koja su obuhvaćena Sporazumom preuzimaju obavezu da na osnovu principa reciprociteta preuzmu potrebne radnje za ostvarivanje pojedinačnih prava građanjanja i pravnih lica u domaćem pravosudnom i upravnom sistemu. U tom smislu član 8 sporazuma definiše da države nasljednice u skladu sa svojim unutrašnjim pravom dužne su osigurati pravnu provodljivost odredaba Sporazuma kako pred sudovima, upravnim organima i drugim tijelima, te shodno tome, a u interesu ostvarivanja pojedinačnih prava, zainteresovane države nasljednice kao i njihovim državljanima, svaka od država potpisnica dužna je omogućiti pristup u sudskom upravnom i drugom postupku a sve u cilju provođenja Sporazuma.

Članom 9 Sporazuma sve države nasljednice preuzele su obavezu njegovog sprovođenja i to u dobroj vjeri u skladu da međunarodnim

pravom i Poveljom UN

Prilikom ratifikacije države nasljednice ne mogu staviti bilo kakve rezerve na pojedine dijelove sporazuma (član 10).

Članom 13 sporazuma predviđeno je čuvanje i deponovanje originala sporazuma te njegovu evidenciju u skladu sa članom 102 Povelje Ujedinjenih nacija. Svaka članica ugovornica dobila je po primjerak originala Sporazuma na engleskom jeziku a u ime država nasljednica sporazum su potpisali:

za Bosnu i Hercegovinu	Zlatko Lagundžija
za Republiku Hrvatsku	Tonino Picula
za Republiku Makedoniju	Ilija Filipovski
za Republiku Sloveniju	Dimitrij Rupel
za Saveznu Republiku Jugoslaviju	Goran Svilanović

Članice nasljednice su u Briselu dana 10. aprila 2001 godine postigle i dogovor koji predstavlja dodatak sporazumu po pitanjima sukcesije. Tim dodatkom sporazuma regulisano je i pitanje imovine kod banke za međunarodna poravnanja.

U dodatku Sporazuma o kome je riječ pet država nasljednica koje učestvuju u pregovorima za razrješenje pitanja sukcesije nakon raspada SFRJ a polazeći od prethodnih aranžmana koje su postigle centralne banke država nasljednica da se imovina dogovorno ima podijeliti u određenim procentima. Dodatkom Sporazuma se definiše da se imovina bivše SFRJ u zlatu i drugim rezervama a koja se čuva u banci za međunarodna poravnanja rasporedi na sledeci način:

Bosna i Hercegovina	13,10%
---------------------	--------

Hrvatska	28,49%
Makedonija	5,40%
Slovenija	16,39%
Savezna Republika Jugoslavija	36,52%

U stavu 2 dodatka o pitanjima sukcesije stoji da se države nasljednice u potpunosti slažu da se shodno dogovorima od 21-23 ferbruara i 9-10 aprila 2001 godine raspodjela zlata i drugih rezervi izvrši prema gore navedenim odnosima. Posebno je značajno da su države nasljednice isključile eventualno prejudiciranje raspodjele druge imovine shodno raspodjeli imovine kod Banke za međunarodna poravnanja.

Depozitar Sporazuma je generalni sekretar UN, kojem sporazum dostavlja Visoki predstavnik, a ovaj obezbjedjuje njegovu registraciju u skladu s Poveljom Ujedinjenih nacija.

Pokretna i nepokretna državna imovina:

Nepokretna državna imovina bivše SFRJ unutar teritorije bivše države pripada onoj novonastaloj državi na čijoj se teritoriji nalazi u momentu kada je ta država proglasila nezavisnost. Isti je kriterijum i za vidljivu pokretnu imovinu.

Izuzetak je predviđen za vidljivu pokretnu imovinu od velikog značaja za kulturnu baštinu jedne od država nasljednica, ukoliko potiče sa teritorije te države. Ta imovina predstavlja umjetnička djela, rukopise,

knjige, naučne zbirke i važne zbirke knjiga, arhivsku gradju i ostale predmete od umjetnikčkog, istoriskog ili areheološkog interesa za određenu državu. Takvu imovinu dotična zainteresovana država treba apostrofirati u najkraćem mogućem vremenu a ne kasnije od 2 godine, računajući od dana stupanja Sporazuma na snagu.

Osim toga vidljiva pokretna vojna imovina bivše SFRJ prema Sporazumu biće predmet posebnih sporazuma medju državama naslednicama i na nju se neće primjenjivati kriterijum mjesta gdje se nalazila u momentu proglašenja nezavisnosti. Ipak, ako je vidljiva pokretna i nepokretna imovina korištena u civilne svrhe pripada državi na čijoj se teritoriji nalazila u momentu proglašenja njene nezavisnosti.

Kako datum sticanja svojine na pokretnoj i nepokretnoj imovini smatra se dan proglašenja nezavisnosti državne zajednice.

Postoji i mogućnost da određena država naslednica stavi prigovor značajno neravnopravne raspodjele državne imovine bivše SFRJ i iznese ga na Zajedničku komisiju, koja može preduzeti takvu radnju koju u datim okolnostima smatra adekvatnom. U ovom slučaju se traži jednoglasna odluka predstavnika svih država nasljednika.

U odnosu na dugovanja SFRJ prije raspada zemlje i građanskog rata zaključeno je nekoliko međudržavnih i privatnopravnih ugovora vezanih za oružane snage. U odnosu na preuzete obaveze pojavila su se različita shvatanja i tumačenja što je proizvelo odgovarajuću stručnu i naučnu raspravu.

Tako prof. Vladan Jončić u odnosu na potraživanja i privatno pravne obaveze države sukcesora iznosi svoje mišljenje da je nepravičan

pristup da Savezna Republika Jugoslavija kao država nasljednica ostaje u obavezi da plaća sve dugove. Interes je i povjerilaca bivše SFRJ da se dugovi podjele između članica, država nasljednica. U okviru podjele tih dugova razlozi pravičnosti zahtijevaju da se uzme u obzir priroda duga kao i ekonomska dobit nastala po tom osnovu.

“Ako se podjele od pretpostavke da se Jugoslavija raspala i podijelila na više samostalnih država, države sukcesori odgovaraju za dug solidarno. Po istom principu će i potraživanja deliti solidarno po uobičajenim kriterijumima - ekonomski kapacitet, brojnost stanovništva, prostranstvo teritorije itd.” (1)

Aneksom A Sporazuma koji reguliše pokretnu i nepokretnu imovinu u interesu pravičnosti rješenja predviđeno je da nepokretna državna imovina SFRJ prelazi na države nasljednice. Istim aneksom predviđeno je da vlasnička prava i interesi SFRJ budu regulisani Aneksom F dok je privatna imovina i stečena prava osoba u SFRJ obuhvaćena aneksom G sporazuma.

Države nasljednice prema članu 2 Aneksa A Sporazuma istu nasledjuju shodno principu na čijoj se teritoriji ista nalazi istim članom predviđeno je da države nasljednice učine maksimalne napore da osiguraju i obezbjede imovinu na svojoj teritoriji.

Prema članu 3 stav 2 materijalna pokretna državna imovina koja je od velike važnosti za kulturno nasleđe neke od država a koja potiče sa

(1) V. Jončić, *Sukcesija i imovinsko-pravna pitanja oružanih snaga Jugoslavije (Međunarodno pravni aspekt)*, Zbornik radova, Beograd Pravni fakultet 2004, str 135-136

teritorije te države kao što su umjetnička djela rukopisi, knjige i drugi predmeti od umjetničkog istoriskog ili arheološkog interesa prelaze na tu državu. Pitanje materijalne pokretne državne imovine SFRJ osim vojne imovine ukoliko je neka od država nasljednica neovlašteno odnjela sa teritorije druge države nasljednice ista mora osigurati njen povratak ili pak platiti punu naknadu za njeno odnošenje.

U tom smislu države nasljednice trebalo bi prema ovom aneksu da osnuju Zajednički odbor za sukcesiju pokretne i nepokretne imovine čiji bi zadatak bio da provodi odredbe ovog aneksa kao i rješavanje eventualnih problema koji nastaju u primjeni aneksa Sporazuma.

Posebno je značajno da države nasljednice prema članu 6 ovog aneksa prihvataju da država nasljednica na čijoj se teritoriji nalazi nepokretna i materijalna pokretna imovina u pogledu utvrđivanja da li je ta imovina bila državna imovina SFRJ tumači u skladu sa međunarodnim pravom.

U odnosu na vrijeme kada se ima smatrati da neka od država nasljednica ima pravo na tu imovinu, kao dan nastanka tog prava uzima se dan proglašenja nezavisnosti, regulisano članom 7 Sporazuma.

Imovina o kojoj je prethodno bilo riječi ne podijelje vrednovanju u odnosu na suštinu ovog sporazuma, te se na imovinu svake od država nasljednica ne plaća nikakva naknada.

Ukoliko ipak dodje do nesporazuma tako da neka od država nasljednica smatra da je primjenom ovog aneksa dovedena u neravnopravan položaj raspodjelom imovine SFRJ, ta država može to pitanje iznijeti pred Zajednički odbor, koji odbor jedino jednoglasnom

odlukom može preduzeti mjere koje smatra adekvatnim u datim okolnostima.

Diplomatska i konzularna imovina:

Aneks B u posebnom dodatku sadrži popis nepokretne diplomatske i konzularne imovine bivše SFRJ u svim državama svijeta po geografskim regionima, sa procjenom vrijednosti objekata, vrstom te potvrđenim pravnim statusom.

Prema sporazumu države nasljednice su poimenično preuzele nepokretnosti tako što je Bosni i Hercegovini pripala Ambasada u Londonu, Hrvatskoj Ambasada u Parizu, Makedoniji Generalni konzulat u Parizu, Sloveniji Ambasada u Vašingtonu, a Saveznoj Republici Jugoslaviji Rezidencija u Parizu. Ovaj dio definisan je kao privremena i djelimična raspodjela sa desetomjesečnim rokom za preuzimanje u posjed, računajući od dana potpisivanja sporazuma.

Sporazum sadrži omjere vrijednosti za raspodjelu imovine svakoj državi nasljednici, pri čemu su Bosna i Hercegovina, i Makedonija dobili veći dio nego što bi im pripalo po kriterijuma Medjunarodnog monetarnog fonda. Ovi omjeri vrijednosti iznose:

- Za Bosnu i Hercegovinu 15%
- Za Hrvatsku 23,5%
- Za Makedoniju 8%
- Za Sloveniju 14%
- Za SRJ 39,5%

Članom 4 aneksa B sporazuma o sukcesiji regulisan je način na koji će se utvrditi diplomatska i konzularna imovina SFRJ. Sva ta imovina navedena je u popisu koji se nalazi u dodatku ovog aneksa. Prema popisu imovina je grupisana prema geografskim regijama, a raspodjela po državama nasljednicama izvršila bi se u svakoj geografskoj regiji uz poštovanje utvrdjenih procenata u članu 3 sporazuma.

Utvrđuje se kao princip srazmjerne raspodjele imovine izvještaj o vrednovanju imovine od 31. decembra 2002 godine, a prema stanju o vrijednosti imovine i dugova SFRJ od 31 decembra 1990 godine.

Raspodjela nepokretne imovine će se obaviti na osnovu posebnog sporazuma 5 država. Ako se on ne postigne države nasljednice će utvrditi procedure po kojima će bilo koja imovina koju odabere samo jedna država pripasti toj državi. Kada su dvije ili više država odabrale istu imovinu te će se države dogovoriti o tome kojoj će od njih pripasti ta imovina. Pri toj raspodjeli će se poštovati prethodno pomenuti odnosi vrijednosti za svaku državu nasljednicu.

Pokretna državna imovina koja čini sadržaj diplomatske i konzularne imovine će pripasti onoj državi nasljednici koja stekne dotičnu diplomatsku ili konzularnu imovinu. Ako je riječ o pokretnoj imovini od velikog značaja za kulturnu baštinu jedne države ona će pripasti toj državi.

Kako je rečeno u Sporazumu diplomatska i konzularna imovina raspodjeliće se prema omjerima iz člana 3 Sporazuma. Ukoliko se ipak ne postigne sporazum medju 5 država raspodjela imovine država nasljednica, a u cilju osiguranja efektivnog provodjenja člana 3 i 4

Sporazuma države nasljednice će osnovati zajednički odbor. Funkcija zajedničkog odbora bila bi verifikacija postignutog dogovora te prema potrebi izmjene i dopune popisa iz člana 4 aneksa sporazuma, zatim ocjenu pravnog statusa svake imovine, njenog fizičkog stanja te eventualnih finansijskih obaveza koji uz nju idu. Zajednički odbor ima funkciju ocjene vrijednosti imovine ukoliko je to potrebno.

Zajednički odbor država nasljednica čini će jednak broj predstavnika i on ima funkciju da provede utvrđene odnose u pogledu diplomatske i konzularne imovine koji su predviđeni članom 3 i 4 aneksa sporazuma.

Funkcija zajedničkog odbora bila bi da verifikuje zajedničku imovinu, a po ukazanoj potrebi izvrši izmjenu i dopunu imovine. Pored toga zajednički odbor bi trebao da da ocjenu fizičkog stanja imovine kao i pravnog statusa uključujući i eventualne finansijske obaveze koje prate tu imovinu. Posebno zajednički odbor treba da izvrši procjenu vrijednosti imovine ukoliko se ukaže potreba za tim.

U članu 7 ovog Sporazuma svaka od država nasljednica dužna je održavati i popravljati diplomatsku ili konzularnu imovinu SFRJ koju drži u posjedu, a naročito je dužna preduzeti mjere zaštite od gubitka i oštećenja kao i uništenja te imovine, a ukoliko eventualno dodje do toga dužna je platiti naknadu za svaki gubitak oštećenje ili uništenje.

Finansijska potraživanja i dugovanja

Finansijska potraživanja bivše SFRJ obuhvata sva potraživanja kako u gotovini tako u zlatu i ostalim plemenitim metalima, depozitnim

računima i vrijednosnim papirima. Sporazum sadrži ukupne vrijednosti potraživanja po vrstama koje su bile poznate u momentu njegovog potpisivanja.

Aneksom C Sporazuma koji se odnosi na finansijska potraživanja i dugovanja utvrđena je finansijska aktiva i pasiva SFRJ. Prema članu 1 Aneksa C finansijsku aktivu SFRJ obuhvataju račune i drugu finansijsku imovinu sa kojom raspolaže SFRJ odnosno njeni resori i ispostave, zatim tu imovinu čine i računi Narodne banke Jugoslavije. Pored toga uključene su i rezerve zlata, devizna imovina te plemeniti metali uz potraživanja koje Narodna banka Jugoslavije ima od banaka u drugim zemljama. Ovom se treba pridodati i finansijske kvote i prava povlačenja SFRJ, odnosno Narodne banke Jugoslavije i njenih organa u međunarodnim finansijskim organizacijama kao i eventualnu finansijsku imovinu koju SFRJ ima kod tih zemalja ili Međunarodnih finansijskih organizacija.

Finansijska dugovanja obuhvataju dugove bivše SFRJ, dugove za koje jamči bivša SFRJ i finansijska potraživanja od bivše SFRJ.

Glavni dio potraživanja i dugovanja bivše SFRJ je u praksi već raspoređen na osnovu sporazuma između država nasljednica ili sporazuma između njih i dotičnih međunarodnih finansijskih institucija.

Članom 2 Aneksa C sporazuma definisana je finansijska pasiva SFRJ koja obuhvata dugove SFRJ u odnosu na dugove prema međunarodnim finansijskim organizacijama i drugim povjeriocima. Takođe u navedenom članu definiše se pasiva i u djelu inostranog duga prema

poslovnim povjericima kao i neplaćena potraživanja drugih zemalja gdje je obveznik Narodna banka Jugoslavije.

Raspoloživa strana finansiska potraživanja će biti raspoređena prema omjeru:

-	Bosna i Hercegovina	15,50%
-	Hrvatska	23%
-	Makedonija	7,50%
-	Slovenija	16%
-	Savezna Republika Jugoslavija	38%

Prema istom omjeru bi se raspodjelila i eventualno neraspodjeljena sredstva u narednih 5 godina.

Sporazum garantuje monetarnu nezavisnost država naslednica koja uključuje i pravo na novu sopstvenu valutu, bez pokretanja bilo kakvih sporova ili žalbi u vezi sa tim.

Članstvo u Medjunarodnom monetarnom fondu i drugim finansiskim organizacijama regulisao se na način da svaka od pet novih država ima pravo da nasljedi kontinuitet članstva koji je ranije imala SFRJ.

U vezi s tim Dr. Momir B Milojević u raspravi na temu članstvo u Medjunarodnom monetarnom fondu kaže: “ Nažalost, naša strahovanja su dobila potvrdu u kratkom saopštenju Medjunarodnog monetarnog fonda čiji je Odbor izvršnih direktora, na sjednici od 14. decembra 1992 godine “podelio” dug “bivše Jugoslavije” na 5 republika medju koje se svstava i SR Jugoslavija. Očigledno je da nije reč o dugovima već o članskom ulogu što je potvrđeno ispravkom sutradan. Mnogo je važnija

suština odluke da sa svim jugoslovenskim republikama (u koje uključena Jugoslavija) ponudi da u roku od 6 meseci podnesu molbu za prijem u članstvo. Time je osnažen tzv. "septembarski sporazum" koji je predstavljen kao da je polazio od secesije pa tobože Jugoslavija nije trebalo da podnese molbu za prijem u članstvo već samo nove države.

U tom svetlu treba posmatrati i članstvo Jugoslavije u Medjunarodnoj banci za obnovu i razvoj, pogotovu što je ono vezano za članstvo u Medjunarodnom monetarnom fondu.

Brisanje Jugoslavije ispoljilo se na različite načine i u drugim medjunarodnim organizacijama i na pojedinim medjunarodnim sastancima. Naročito brutalan oblik dobio je na sastanku "Grupe 24" (koja usaglašava stavove zemalja u razvoju pred zasjedanje Medjunarodnog monetarnog fonda i Medjunarodne banke za obnovu i razvoj), u Vašingtonu septembra 1992 godine. Jugoslovenskoj delegaciji je onemogućeno učestvovanje zbog osporavanja članstva Jugoslavije.

"Druge medjunarodne organizacije su čekale odluku Ujedinjenih nacija čijom rezolucijom se ponavljaju stavovi iz odluke Medjunarodnog monetarnog fonda i Medjunarodne banke za obnovu i razvoj o nestanku Jugoslavije i odredjuju njene naslednice." (1) U pogledu finansiskih potraživanja i dugovanja izvršena je raspodjela finansiskih potraživanja u odgovarajućim omjerima.

Teoretski i u praksi prihvata se princip da su teritorijalne promjene pretpostavka za sukcesiju država. Dilema je vezana za princip da li sukcesija nastaje automatski, po nastupanju teritorijalne promjene

(1) M Kreča, Nasledje i naslednici Jugoslavije, Beograd Pravni fakultet Srempublik 1994 str 55-57

ili je pak nastupanjem teritorijalne promjene potrebno ispuniti neke prethodne uslove. Preovladava uvjerenje da je za sukcesiju de iure pored teritorijalnih promjena potrebno ispuniti i druge uslove.

Ovakav stav proizilazi iz Konvencije o sukcesiji u odnosu na međunarodne ugovore, odnosno Konvencije o sukcesiji u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove.

“Prenos prava i obaveza u strogom smislu reči podrazumeva prenos dela prava i obaveza sa države – prethodnice pogodjene teritorijalnom promenom na novu državu.”⁽¹⁾

Prema aneksu C finansisku arhivu SFRJ obuhvata cijelokupna finansiska imovina i to gotovina, zlato i drugi plemeniti metali kao i račune i drugu finansisku imovinu uključujući i deviznu imovinu. Pod tim se podrazumjeva i dogovarajući iznosi koji se odnose na dug prema Narodnoj banci Jugoslavije, a gdje se dužnici javljaju kao banke drugih zemalja proizašlih iz nezavršenih međubankarskih poslova.

Finansisku pasivu prema članu 2 aneksa C sporazuma čine vanjski dugovi SFRJ te obaveze Narodne banke Jugoslavije bankama drugih zemalja. Navedenim aneksom regulisano je da ukoliko se krajnji korisnik duga nalazi na teritoriji određene države nasljednice, isti ne podliježe sukcesiji, ta je država nasljednica dužna prihvatiti dug u ime krajnjeg korisnika koji se nalazi na njenoj teritoriji.

U odnosu na ostale finansiske obaveze SFRJ odnosno Narodne Banka Jugoslavije kao što je štedni ulog u čvrstoj valuti a koji je položen prije dana proglašenja nezavisnosti garantuje država sukcesor.

⁽¹⁾ *M Kreča, op. cit. str 37-39*

Prema članu 3 aneksa C Sporazuma države nasljednice su veliki dio potraživanja i dugovanja već regulisale pojedinačnim sporazumom sa međunarodnim finansiskim institucijama. Tako se u ovom aneksu konstatuje da su 4 od 5 država nasljednica skopile sporazum sa povjeriocima “Pariskog kluba” i “Londonskog kluba” , dok će SR Jugoslavija kao država nasljednica preuzeti odgovornost za sav svoj definisani dug prema povjeriocima Pariskog i Londonskog kluba. Ovakvim rješenjem preuzeta je obaveza nasljednica da obustave sve postojeće pravne postupke ili finansiska potraživanja jedna protiv druge.

Član 4 aneksa C Sporazuma predviđa raspodjelu imovine i to tako što vlasništvo SFRJ u kapitalu Jugoslovenske banke za međunarodnu imovinsku saradnju, koja je postojala prije promjene u poslovnu banku, imovina će se rasporediti prema odnosima dogovorenim u članu 5 Aneksa C sporazuma. Isti princip važiće prema dugovima koje druge banke u drugim zemljama imaju prema Narodnoj banci Jugoslavije.

Članom 5 aneksa C Sporazuma obuhvaćena je finansiska imovina kao i imovina u plemenitim metalima u inostranstvu a koja je u posjedu SFRJ ili Narodne banke Jugoslavije. Procjenjuje se sa krajem 2001 godine finansisku imovinu u inostranstvu sa kojom raspolaže i u čijem je posjedu SFRJ ili Narodna banka Jugoslavije ili pak predstavništva jugoslovenskih banaka čini:

- Monetarno zlato (271,642,769) miliona US \$
- Devizni računi u stranim poslovnim bankama 307,61miliona US \$
- Devizni računi u udruženim bankama SFRJ u inostranstvu 645,55 miliona US \$

- Zlato (1209,78 oz) prethodno u posjedu komisije za zlato Francuske, Velike Britanije i SAD procjenjuje se na 343,76 hiljada US \$

Ovo su zvanični podaci prihvaćeni od strane država potpisnica Sporazuma koji su unijeti u sam Sporazum o sukcesiji, član 5 aneks C.

Ta imovina je raspoređena u procentima kako je već navedeno. Pored ostalog između država nasljednica (član 5 aneks C) dogovoreno je da države nasljednice imaju slobodan pristup i pravo na prepis evidencije i drugih podataka, a koji se odnose na finansijsku aktivu i pasivu SFRJ bilo da se radi o računima Narodne banke Jugoslavije ili pak finansijskoj imovini koja se nalazi u bankama u trećim državama.

Član 7 Aneksa C sporazuma reguliše pitanje devizne štednje pojedinaca. Pri tome se definiše da za deviznu štednju za koju je garantovala SFRJ ili Narodna banka Jugoslavije a koja se nalazila u nekoj od poslovnih banaka ili njenim filijalama ukoliko se radilo o deviznoj štednji koja je položena prije proglašavanaj nezavisnosti svake od država, biće predmet posebnih pregovora koji treba da se okončaju bez odlaganja. Naglašava se da će ti pregovori biti vodjeni pod pokroviteljstvom Banke za međunarodna poravnanja.

U Beču 25 maja 2001. godine potpisan je dodatak aneksu C Sporazuma o sukcesiji. Tim dodatkom aneksu C države nasljednice regulišu pitanja ovlaštenja za prikupljanje podataka i informacija o podacima bankovskih računa i druge finansijske imovine koju Narodna banka Jugoslavije i SFRJ imaju na računima u inostranim bankama. Ovaj dodatak Aneksu C zasnovan je na rezoluciji br. 1022 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija a koja se odnosi na zamrznute račune u stranim bankama, stranim finansijskim institucijama i drugim stranim pravnim licima na dan 31 maj 2001. godine.

Zemlje nasljednice i njihove centralne banke pored generalnog ovlaštenja ovim dodatkom 1 Aneksu C dobijaju pravo na otkrivanje finansiskih podataka o zamrznutim računima, a narodna banka jugoslavije dužna je izdati i ovlaštenja centralnim bankama država nasljednica, ukoliko se to od nje zatraži kao i podatke i druge informacije koje se odnose na adresu inostrane banke kod koje su zamrznuta sredstva, kao i identifikaciju računa.

Arhivska gradja

Pod arhivskom gradjom bivše SFRJ u smislu Sporazuma podrazumjevaju se svi dokumenti, bez obzira na datum, vrstu i mjesto gdje su smješteni, koje je napravila ili primila bivša SFRJ, što obuhvata i sve državne strukture počev od 01 decembra 1918 godine, pa sve do 30 jula 1991 godine. Istovjetni kriterijum je predvidjen i za republičku i drugu arhivu. Dokumenti uključuju filmove, audio i video kasete i ostale zapise, sve vrste kompjuterskih zapisa, uključujući i materijale koji predstavljaju kulturnu baštinu.

Izmještena arhiva u skladu sa medjunarodnim principima porijekla, pripada državi nasljednici u kojoj se nalazila prije izmještanja. Arhiva se ima vratiti na njenu pravu lokaciju u što kraćem vremenu od strane države u čijem se posjedu trenutno nalazi.

U skladu sa principom funkcionalne relevantnosti dio državne arhive bivše SFRJ neophodan za upravljanje teritorijom jedne ili više država pripada tim državama, zavisno od toga gdje je arhiva stvarno smještena.

Ako dvije ili više država polažu pravo na istu arhivsku gradju dogovoriće se kojoj će pripasti orginal, a kojoj kopija.

Sporazum garantuje slobodan pristup arhivi bivše SFRJ, kao i arhivama bivših republika. Trenutni vlasnik orginalne gradje bilo koje arhive koja se treba prebaciti u skladu sa Sporazumom može da napravi kopije. Troškovi kopiranja su predmet posebnih sporazuma, s tim da troškove prevoza snosi novi primalac.

U odnosu na sukcesiju država u oblasti državnih arhiva u zavisnosti od modaliteta sukcesije država u osnovi se primjenjuje kriteriji koji treba da bude takav da arhivi prate sudbinu teritorije. Ipak ovaj princip je podložan promjeni u zavisnosti od volje strana ugovornica.

Na osnovu analize problema sukcesije državnih arhiva prema teoretskom razmatranju Dejana Ukropine: "Prelazak državnih arhiva povlači za sobom gašenje prava države prethodnice, a radjanje prava države sukcesora nad državnim arhivima. Prenos se, po pravilu, obavlja bez naknade, a kao datum prelaska uzima se datum sukcesije, ukoliko nije drugačije dogovoreno."⁽¹⁾

Državni arhiv kao značajno nasljedje novonastalih država prenosi se na nove države, po pravilu bez naknade. Kod uređivanja odnosa u pogledu državnog arhiva primjenjuje se klauzula kojom se datum preuzimanja arhiva vezuje za datum sukcesije. To istovremeno znači da praktično arhivi ne moraju biti i fizički preuzeti i preneseni, ali se smatra da prethodno utvrđeni datum predstavlja dan kada sukcesor postaje vlasnik arhive.

⁽¹⁾ D Ukropina „Sukcesija države u oblasti državnih arhiva, Glasnik advokatske komore Vojvodine god.69 knjiga 57 br. 5, 1996, str 185.

Država nasljednica kod koje se zatekne državni arhiv dužna je bez ikakve naknade, izuzev nužnih troškova kopiranja dokumenata prenijeti taj arhiv državi nasljednici koja ima interes za tim.

Aneksom D Sporazuma o sukcesiji regulisano je pitanje arhive. Član 1 aneksa D Sporazuma definiše šta se podrazumjeva pod arhivom te naglašava da pod arhivom treba podrazumjevati sva dokumenta bez obzira na vrijeme njihovog nastanka ili vrstu i bez obzira gdje je smještena kao i to da se arhivska gradja odnosi na SFRJ počev od 1 decembra 1918 godine bilo da se nalazi u arhivu SFRJ ili država nasljednica.

Nadalje aneksom D Sporazuma utvrđuje se da arhiva predstavlja jedinstvenu cjelinu bez obzira gdje se trenutno nalazi. U članu 4 Aneksa D sporazuma stoji da će se dio državnog arhiva SFRJ koja se nepostredno odnosi na teritorije jedne ili više država a koja se sastoji od međunarodnih ugovora koji su vezani za jednu od država nasljednica ili za ustanove koje imaju sjedište u više država predaće se tim državama bez obzira gdje je arhiva trenutno smještena.

Članom 6 aneksa D sporazuma predviđena je da će države nasljednice zaključiti ugovor u roku od 6 mjeseci nakon stupanja na snagu Sporazuma o sukcesiji na osnovu koga će imati svaka od država nasljednica pravo da pristupi arhivskoj gradji ukoliko se ista zadržava kao zajedničko nasljedje ili pak izvršiti međusobnu razmjenu arhivske gradje.

Prilikom postupanja države članice uzeće u obzir sve relevantne okolnosti te će uvažavati načelo cjelovitosti arhivskih fondova državnih

arhiva SFRJ. To po sporazumu ne isključuje cjelovitost arhivskih fondova bez obzira gdje bi se arhivska gradja čuvala.

Države nasljednice u članu 9 definišu da privatna arhivska gradja ne podlježe odredbama ovog aneksa, ali se u odnosu na istu utvrđuje da se ima vratiti tamo gdje je nastala ili njihovim vlasnicima i to bez ikakve naknade i uslova.

U pogledu medjunarodnih ugovora SFRJ a koji jos nisu u cijelosti izvršeni države nasljednice koje su zainteresovane za tu arhivsku gradju tim prije što su spremne preuzeti prava i obaveze koje je prije imala SFRJ, kod izvršavanja medjunarodnih ugovora.

Penzije

Obveznik isplate penzija je država potpisnica odnosno bivša republika SFRJ koja je i prije rata finansirala isplatu zakonski stečene penzije određenom licu. Drugim riječima na teritoriji one republike bivše SFRJ na kojoj je gradjanin penzionisan ta današnja nezavisna država ima obavezu finansiranja isplate penzije korisnicima. Potpisnice sporazuma obavezale su se izmiriti redovnu isplatu penzija prema navedenom kriterijumu bez obzira na nacionalnost, državljanstvo, mjesto stanovanja i domicil korisnika penzije.

Kada je riječ o korisnicima penzije koji su bili državni ili vojni službenici bivše SFRJ osnovno je pravilo da je obveznik isplate penzije država potpisnica čiji su oni državljani. Za ovu kategoriju korisnika penzije nije važno jesu li korisnici penzija istovremeno i domicili u državi čiji su gradjani pod uslovom da su njihove penzije finansirane iz ranijeg

saveznog budžeta ili drugih saveznih izvora bivše SFRJ. Ako su pomenuti korisnici penzija državljani više nezavisnih država onda će obveznik isplate penzije biti ona država u kojoj korisnik živi. Ako korisnik penzije nije sa prebivalištem ni u jednoj od država čiji je državljanin onda isplatu penzija vrši država na čijoj teritoriji je to lice imalo mjesto boravka 1 juna 1991 godine.

Prema odredbama sporazuma (član 3 aneks E) države će u slučaju potrebe zaključiti medjusobne sporazume za obezbjedjenje plaćanja penzija državnim ili vojnim službenicima bivše SFRJ, koji se nalaze u drugoj državi od one koja plaća penziju tih lica. Takav sporazum može uključiti pitanja prebacivanja neophodnih sredstava da se obezbjedi plaćanje tih penzija, odnosno za plaćanje penzija proporcionalno plaćanju doprinosa. Moguće je i zaključivanje privremenih sporazuma o ovim pitanjima. Medjusobni sporazumi država članica regulišu i pitanje uzajamnih žalbi između penzionih fondova država u odnosu na plaćanja penzija koje su učinjene u ranijem periodu, prije stupanja na snagu sporazuma.

Prof. dr Borivoje Sunderić u razmatranju očuvanja prava na penzije u okolnostima poslije teritorijalnih promjena na jugoslovenskom prostoru između ostalog to pitanje sagledava na taj način da je penzija lično, materijalno, neotudjivo, neprenosivo i nezastarivo pravo. Neotudjivost ovog prava djeluje ne samo prema osiguranom licu, nego i prema drugim licima. Delovanje neotudjivosti prema drugim licima izražava se u tome što niko ne može, ni država ni nosilac osiguranja niti bilo koje drugo lice, da subjektu oduzme stečeno pravo na penziju, da ga ometa ili sprečava u ostvarivanju ovog prava. Neotudjivost podrazumeva i svako odsustvo sprečavanja u korištenju penzija. Prema samom osiguraniku neotudjivost djeluje tako što se osiguranik ne može odreći prava i ne

može ga otudjiti u korist drugih lica pa, razume se ni u korist države.

U uporednom i međunarodnom pravu, pravo na penziju se stiče po osnovu osiguranja nezavisno od toga da li se ovo uspostavlja po sili zakona ili dobrovoljno na osnovu ugovornog odnosa.

Pored konvencija MOR-a od posebnog značaja su regulisanje ovog prava i akti Organizacije ujedinjenih nacija. Ovom prilikom se posebno treba osvrnuti na dva akta. Prvo, treba ukazati na Univerzalnu deklaraciju o pravima čoveka iz 1948 godine. U članu 22 deklaracije stoji da svako, kao član društva, ima pravo na socijalno osiguranje.

Prema ovom aktu ovo pravo pojedinci ostvaruju uz pomoć države i međunarodne saradnje a u skladu sa organizacijom i sredstvima svake države. Polazeći od povelje (član broj 56) Ujedinjenih nacija Deklaracija u još jednom članu reguliše ovo pravo, što neposredno ukazuje na značaj koji ovo pravo ima za pojedinca. "U članu 25 stav 1 utvrđeno je da svako ima pravo na socijalno osiguranje za slučaj nezaposlenosti, bolesti, onesposobljenja, udobistva, starosti ili drugih slučajeva gubljenja sredstava za izdržavanje usled okolnosti nezavisnih od njegove volje." (1)

Ostala prava, koristi i dugovanja:

Sva prava i koristi koji su pripadali bivšoj SFRJ, a koji nisu direktno obuhvaćeni, Sporazumom će se podjeliti izmedju država nasljednica prema omjeru za podjelu potraživanja. To mogu biti patenti, zaštitni znakovi, autorska prava, te dugovanja bivšoj SFRJ.(član 1) aneksa F

(1) B Šunderić ,Očuvanje prava na penziju u okolnostima posle teritorijalnih promena na jugoslovenskom prostoru, ,Prestanak SFRJ pravne posledice, Beograd Pravni fakultet 1995, str. 245-246

Sporazum posebno predviđa da će se sve žalbe protiv bivše SFRJ razmotriti putem Zajedničke stalne komisije. Postoji i obaveza da države nasljednice obavjeste jedna drugu o svim postojećim žalbama protiv bivše SFRJ.(član 2) aneksa F

Privatna svojina i stečena prava

Sporazum garantuje stečena prava građana i pravnih lica u pogledu privatne svojine. Države nasljednice su se obavezale da pravo svojine priznaju, zaštite i vrate.

Pravo svojine na pokretnu i nepokretnu imovinu koja se nalazu u državi nasljednici, a koja su građani imali na dan 31. decembra 1990 godine, garantuje se Sporazumom bez obzira na nacionalnost, državljanstvo, mjesto boravka njenog vlasnika. Ovo pravo se garantuje u skladu sa uspostavljenim i priznatim standardima i normama međunarodnog prava.

Pravo svojine priznato je i svim licima koja nakon 31 decembra 1990 godine steknu državljanstvo ili uspostave mjesto boravka u drugoj državi koja nije država nasljednica bivše SFRJ. Ovo je vrlo važna odredba za lica koja se nalaze izvan država nasljednica bivše SFRJ, a koja eventualno odluče uzeti drugo državljanstvo. Uzimanje državljanstva drugih država ni na koji način ne može ugroziti njihovo pravo svojine na teritoriji bivše SFRJ koje su imali do 31 decembra 1990 godine.

Ukoliko nosioci prava svojine iz bilo kog razloga nisu u stanju da ostvare pravo svojine imaju pravo na obeštećenje u skladu sa normama građanskog i međunarodnog prava (član 2 aneks G).

Sporazum država nasljednica izričito reguliše da je bespredmetan i nevažeći svaki navodni prenos prava na pokretnu ili nepokretnu imovinu učinjen nakon 31 decembra 1990 godine i zaključen pod pritiskom.

S druge strane, Sporazum predviđa obavezu potvrđivanja ugovora bez diskriminacije zaključenih između građana ili drugih pravnih lica, uključujući i državna preduzeća bivše SFRJ nakon 31 decembra 1990 godine. Države nasljednice će obezbjediti izvršavanje obaveza po ovim ugovorima, gdje je njihovo ispunjenje bilo spriječeno raspadom bivše SFRJ.

Sporazum posebno garantuje uživanje stanarskih prava građana. (član 6 aneks G) Države nasljednice su se obavezale da će njihovo domaće zakonodavstvo u pogledu stanarskog prava jednako primjenjivati na lica koja su bili državljani bivše SFRJ i koja su imala takvo pravo, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, jezik, vjeroispovjed, politička ili druga uvjerenja, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnim manjinama ili neki drugi status. Za razliku gdje se Sporazumom u odnosu na privatnu svojinu izričito garantuje pravo kod stanarskog prava govori se o licima koja su imala takva prava u kontekstu nediskriminacije primjene internih zakona svake države nasljednice u pogledu prava stanovanja.

Sporazum građanima i drugim pravnim licima bivše SFRJ garantuje i zaštitu drugih stečenih prava kao što su intelektualna svojina, uključujući i patente, zaštitne znakove, geografske oznake porijekla, autorska prava i ostala srodna prava (član 3 aneks G).

U vezi sa zašitom privatne svojine i drugih prava Sporazum garantuje pravo pristupa građana i pravnih lica sudovima, upravnim organima i agencijama svake države ugovornice.

To znači da neće biti traženo snošenje sudskih i drugih troškova u slučaju kada tužilac odnosno pokretač postupka nije državljanin odnosno države pred čijim organima traži zaštitu. Ova obaveza će se izvršavati pod uslovima reciprociteta.

Medjutim, i bez uslova reciprociteta, neće se pretpostaviti garancije nediskriminacije u odnosu na privatnu svojinu i druga stečena prava koja postoje u domaćem zakonodavstvu država nasljednica.

U pogledu pitanja koja se odnose na privatnu svojinu i druga stečena prava ostavljena je mogućnost drugih mjera kao što su zaključivanje međusobnih sporazuma i obavještanje sudova i drugih nadležnih organa vlasti.

Važno je naglasiti da u principu, ostvarivanje ni jednog prava građana u pogledu privatne svojine, stanarskog prava ili drugih stečenih prava nije uslovljeno zaključivanjem bilateralnih sporazuma između država nasljednica.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Sporazum o pitanju sukcesije potpisan je u Beču 29. juna 2001 godine između 5 suverenih i ravnopravnih država sukcesora bivše SFRJ i to Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Republike Makedonije, Republike Slovenije i SR Jugoslavije. Sporazum je potpisan sa ciljem da se među državama sukcesorima utvrdi i odredi pravilna raspodjela prava i obaveza, aktive i pasive bivše zajedničke države.

Prema članovima 11 i 12 Sporazuma njegovo stupanje na snagu bilo je uslovljeno ratifikacijom od strane svih država sukcesora. Sporazum je

posljednja ratifikovala Republika Hrvatska 3. marta 2004 godine, tako da je istekom roka od 30 dana nakon deponovanja, sporazum stupio na snagu 2. juna 2004 godine. SR Jugoslavija je sporazum ratifikovala 2002 godine na taj način što je donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma o pitanju sukcesije, a Bosna i Hercegovina 28. novembra 2001 godine Sastavni dio Sporazuma čine 7 aneksa koji se tiču pokretne i nepokretne imovine, diplomatske i konzularne imovine, finansijske aktive i pasive, arhive, penzija, ostalih prava interesa i obaveza i privatne svojine i stečenih prava.

Aneksom A Sporazuma suštinski je riješeno pitanje nepokretne i pokretne imovine koja ostaje državi članici na čijoj se teritoriji ta imovina nalazila u trenutku proglašenja nezavisnosti svake od država nasljednica. Imovina koja je neovlašteno oduzeta sa teritorije druge države mora se vratiti ili platiti odgovarajuća naknada. Pitanje kulturnog nasljedja riješeno je na takav način da država porijekla zahtjeva vraćanje te imovine.

U pogledu diplomatsko konzularne imovine utvrđen je ključ raspodjele nekretnina, prema geografskom položaju, kako bi se onemogućilo da bilo koja nasljednica dobije nekretnine samo na jednom području. Regulisano je da prvo dolazi do privremene i djelimične podjele po jedne nekretnine za svaku državu nasljednicu, dok će se konačna podjela utvrditi posebnim sporazumom između svih pet država. U tom pravcu predviđeno je osnivanje zajedničkog odbora koji će za potrebe dalje raspodjele utvrditi postupanje po ovim pitanjima, što je regulisano Aneksom B Sporazuma

Finansisko imovinske obaveze (novac, zlato, plemeniti metali, depoziti i druga finansijska prava), koja su pripadala federaciji, te obaveze i dugovi bivše SFRJ, kao i dugovi po garancijama SFRJ, finansijske obaveze SFRJ

regulisane su aneksom C Sporazuma. Ovim aneksom utvrđeni su kriterijumi za raspodjelu finansijske imovine. Predviđeno je formiranje zajedničkog odbora koga bi činili predstavnici narodnih banaka svake od država nasljednica koji bi predložio način raspodjele ove imovine. Aneks ustanovljava mogućnost provjere finansijskih podataka koji se odnose na finansijsku imovinu Narodne banke Jugoslavije i ostalu imovinu SFRJ.

U pogledu podjele arhivske gradje bivše SFRJ Aneksom D Sporazuma predviđeno je da se raspodjela izvrši na taj način da se arhivska gradja raspodjeli svakoj državi članici ukoliko se ista odnosi neposredno na prava i interese te članice. Ostala arhivska gradja SFRJ trebala bi se raspodjeliti prema pravičnosti ili se čuvati kao zajednička kulturna baština u jednoj od država, koja je dužna osigurati slobodan pristup i drugim državama nasljednicama.

Svaka država nasljednica po aneksu E Sporazuma preuzela je obavezu da će isplaćivati penzije licima koja su uplaćivala doprinos fondu penzionog osiguranja, te države u skladu sa njenim propisima bez obzira na državljanstvo i prebivalište korisnika. Istim aneksom svaka država se obavezuje isplaćivati penzije svojim državljanima koji su radili u saveznim organima kao i vojnim službenicima ukoliko su se takve penzije i doprinosi namirivali iz saveznog budžeta.

U pogledu ostalih prava interesa i obaveza aneksom F Sporazuma, koji ima opšti karakter te isti obuhvata ostalu aktivu i pasivu bivše SFRJ koja se eventualno može pojaviti, odnosno koje nisu obuhvaćene ostalim aneksima, npr. pravo iz intelektualnog vlasništva, kao i ostala prava i interesi raspoređiće se po principu pravičnosti. Prava ovog karaktera rješavaće stalni zajednički odbor.

Nema nikakve sumnje da je svaki od ovih aneksa od velike važnosti za oblast koju uređuje bilo da je riječ o odnosima između samih država sukcesora ili odnosa između njihovih državljana kao i pravnih lica.

Posebnu praktičnu važnost ima aneks G Sporazuma koji se odnosi na pitanje privatne svojine i stečenih prava. Ovo je sasvim prirodna posljedica obzirom da su u bivšoj državi brojna preduzeća i fizička lica iz jedne republike članice imala imovinu na teritoriji druge republike članice. Nakon raspada zajedničke države i stvaranja novih država postavilo se pitanje pravne sudbine imovine koja se nalazila na domaćoj teritoriji, a čiji su nosioci prava fizička i pravna lica drugih država, bivših republika SFRJ. Sa jedne strane bilo je jasno da to nije domaća imovina sa kojom se može slobodno raspolagati, dok je sa druge strane bilo očigledno da se ona ne može zaštititi od propadanja i čekati rasplet s obzirom da se radilo o imovini veće vrijednosti i da su u tim objektima radili domaći državljani.

Sporazum o sukcesiji predstavlja složeno pravno i političko pitanje. Njegova primjena nakon donošenja i ratifikacije nailazi na različita tumačenja država nasljednica. Između ostalog postavlja se pitanje odgovarajućih prevoda na srpskom i hrvatskom jeziku u odnosu na sporazum koji je napisan na engleskom jeziku.

Zakonodavstvo Hrvatske kao jedne od zemalja nasljednica u mnogome je otežalo primjenu sporazuma i njegovih aneksa. Hrvatska je donjela Zakon o zabrani prenosa prava raspolaganja i korištenja određenih nekretnina u društvenom vlasništvu na druge korisnike odnosno na druga fizička i pravna lica. Isto tako Hrvatska je donjela Uredbu o zabrani raspolaganja nekretninama na teritoriji Republike Hrvatske i

pored ratifikacije ugovora Hrvatska još uvijek drži na snazi zakon kojim predviđa da se imovina stranih lica stavlja pod privremenu upravu Republike Hrvatske. Pored ovih donjeto je i niz drugih propisa koji su u suprotnosti sa Sporazumom o sukcesiji.

Na drugoj strani zakonodavstvo Srbije u osnovi prilagođava svoju pravnu praksu zahtjevima iz potpisanog sporazuma o sukcesiji, uz primjenu principa reciprociteta.

Preovladava uvjerenje medju državama nasljednicama da se određena imovinska finansiska i druga pitanja trebaju regulisati medjusobnim sporazumima.

U svakom slučaju pitanje sukcesije SFRJ, prava kao i medjusobnih odnosa država nasljednica predstavlja dug i mukotrpan posao koji će biti aktuelan i narednih godina.